

sen julkaisusarja (ss. 12–31). Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu.

OHA-foorumi (2020). Kansallisesti yhtenäisiä linjauksia koskien opiskelijoiden aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen (AHOT) käytäntöjä. Työryhmän loppuraportti 31.3.2020.

Opetusministeriö (2009). Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat. Opetusministeriön julkaisu 2009:7. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/78869/opm07.pdf?sequence=1>

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2017) Yrittäjyyslinjaukset. <https://minedu.fi/documents/1410845/4363643/yritt%C3%A4jyyslinjaukset-tilukko.pdf/efb8e31e-4420-45ba-99e9-062b6e388933/yritt%C3%A4jyyslinjaukset-tilukko.pdf>

Peltonen, K. (2014). Opettajien yrittäjyyskasvatusvalmiuksien kehittyminen ja siihen vaikuttavat tekijät. Aalto University publication series Doctoral Dissertations 175/2014.

Pittaway, L., Ferrier, M., Aissaoui, R., & Mass, P. (2017). Trends in Entrepreneurship Education: Innovation Infrastructure. Submitted to Entrepreneurship Education and Pedagogy. [https://www.researchgate.net/publication/321193843\\_Trends\\_in\\_Entrepreneurship\\_Education\\_Innovation\\_Infrastructure](https://www.researchgate.net/publication/321193843_Trends_in_Entrepreneurship_Education_Innovation_Infrastructure)

Potinkara, H. (2017). Opettajan opas yrittäjyysosaamiseen. Suomen Yrittäjät. [https://www.yrittajat.fi/sites/default/files/sy\\_opettajan\\_opas\\_yrittajyysosaamiseen.pdf](https://www.yrittajat.fi/sites/default/files/sy_opettajan_opas_yrittajyysosaamiseen.pdf)

Ronstadt, R. (1987). The Educated Entrepreneurs: A New Era of Entrepreneurial Education is Beginning. *American Journal of Small Business*, 10(1), 37–53.

Väänänen, I., & Peltonen, K. (2020). Siiloista saumattomaan opetuksen ja TKI-toiminnan integrointiin ammattikorkeakouluissa. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 22(2), 52–69. <https://journal.fi/akakk/article/view/95963>



# Yrittäjyys- kasvatuksen ”ehjän polun” rakentuminen yrittäjyys- kasvatuksen strategioissa

---

Piritta Parkkari

YTT, TKI-asiantuntija

Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu

piritta.parkkari@xamk.fi



VERTAISARVIOITU  
KOLLEGIALT GRANSKAD  
PEER-REVIEWED  
[www.tsv.fi/tunnus](http://www.tsv.fi/tunnus)

---

## Tiivistelmä

Vaikka yrittäjyyskasvatuksen leviämistä eri oppiasteille ja aloille on pidetty positiivisena asiana, liittyy yrittäjyyden edistämiseen myös ongelmallisuuksia. Tartun tässä tutkimuksessa kriittisesti orientoituneiden tutkijoiden esille nostamaan tarpeeseen tarkastella yrittäjyyskasvatuksen sisällään pi-

tämiä oletuksia. Yksi yrittäjyyskasvatuksen kehittämiseen liittyvä oletus on se, että yrittäjyyskasvatuksen tulisi muodostaa oppiasteelta toiselle jatkuva ”ehjä polku.” Jatkan keskustelua yrittäjyyskasvatukseen liittyvän kielenkäytön seurauksista tutkimalla yrittäjyyskasvatuksen ehjää polkua koskevaa kielenkäyttöä yrittäjyyskasvatuksen alueellisissa ja maakunnallisissa stra-

tegia- ja muissa kehittämisdokumenteissa. Nojaan kriittiseen diskurssianalyysiin. Analysoin 12 dokumentin kielenkäyttöä ja sen sisällään pitämiä oletuksia sekä tulkitseen, mitä seurauksia tällä on yrittäjyyden saamille merkityksille. Analyysin tulosten mukaan yrittäjyys näyttäytyy "kaikkia" opiskelijoita koskettavana ilmiönä sekä itsestään selvästi positiivisena asiana, jota tarvitaan aina lisää. Ehjä polku puolestaan näyttäytyy välineenä, jolla houkutellaan eri toimijoita yrittäjyyskasvatuksen pariin. Yrittäjyyskasvatuksen ehjää polkua koskevassa kielenkäytössä siis uusiintuu yrittäjyysdiskurssin kaiken kattavuus ja monitulkintainen käytö. Tämä auttaa yrittäjyyskasvatuksen kentän legitimoinnissa, mutta yrittäjyys ei ole välttämättä eri merkityksissään avointa kaikille eikä seurauksiltaan yksiselitteisen hyvää. Ehjän polun suhteen tarkastelu herättää myös kysymyksen yrittäjyyskasvatuksen kentän innovatiivisuudesta.

**Asiasanat:** *diskurssianalyysi, yrittäjyyskasvatus, ehjä polku, yrittäjyyskasvatusstrategia*

---

## The construction of "a systematic entrepreneurship education path" in entrepreneurship education strategies

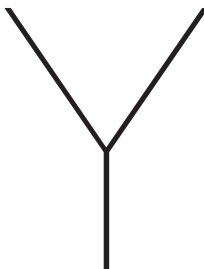
### Abstract

Although the spreading of entrepreneurship education (EE) onto different levels and fields of education has been considered positive, problematic issues are al-

so related to promoting entrepreneurship. In this article, I take up on the need identified by critically oriented scholars to study the assumptions within EE. One such assumption within developing the field of EE is the idea that there needs to be continuity in EE aims and activities from one level of education to another – a "systematic EE path." I take part in the conversation on the effects of language use within EE by studying language use regarding the idea of such a path within regional and local EE strategy and other development related documents. I lean on Critical Discourse Analysis to study language use assumptions within in 12 documents. I also interpret how these produce different meanings of entrepreneurship. The results of this study highlight the assumption that entrepreneurship is important for everyone and self-evidently results in positive effect. The idea of a systematic EE path appears as a tool for luring different actors to join the mission of entrepreneurship education. The tendency to use entrepreneurship discourse as all-encompassing and ambiguous is thus reproduced within talk about a systematic EE path. This helps in legitimating the field of EE, but the different interpretations of entrepreneurship might not be open for all and the effects of entrepreneurship might not be unambiguously positive. Scrutinizing the idea of an EE path also raises the questions of how innovative the field of entrepreneurship education itself is.

**Keywords:** *discourse analysis, entrepreneurship education, entrepreneurship education strategy, systematic EE path*

## Johdanto



Yrittäjyyskasvatus on noussut niin alueellisille, kansallisille kuin kansainvälisille agendoille ja sen on nähty jopa vakiintuneen kansainvälisesti tunnustetuksi poliittiseksi ”välttämättömyydeksi” (Harni, 2015, 2019; Laalo ja muut, 2018; Laalo & Jauhainen, 2019). Yrittäjyys pääsee agendoille siinä toivossa, että tuotettaisiin itsestään vastuussa olevia, itseohjautuvia kansalaisia, jotka omaavat yrittäjämäisen asenteen ja ajattelutavan sekä yrittäjämäisiä taitoja, kuten luovan ajattelun, ongelmanratkaisun, aloitteenottokyvyn ja halun jatkuvaan kehittymiseen ja oppimiseen (Laalo & Heinonen, 2016; Dahlstedt & Fejes, 2017).

Suomessa koulutukselle on asetettu tavoite edistää yrittäjyyttä ja tuottaa yrittäjämäisiä yksilöitä. Opetus- ja kulttuuriministeriön [OKM] (2017) linjausten mukaisesti yrittäjyyteen ja yrittäjämäisyyteen kuuluu yksilön valmiuksia, kuten luovuus, innovaatiokyky, riskienhallinta ja vastuullisuus sekä kyky suunnitella, asettaa tavoitteita ja johtaa toimintaa tavoitteiden saavuttamiseksi. Poliittisiin tavoitteisiin liittyy yrittäjyyskasvatuksen sisällyttäminen kaikille oppiasteille varhaiskasvatuksesta korkeakouluun. OKM (2017) linjaa, että yrittäjyyskasvatuksessa tulee tehdä yhteistyötä koulutusalat ja -asteet ylittäen eli yrittäjyyden opiskelun tulisi muodostaa oppijan kannalta katkeamaton polku. Yrittäjyyskasvatukselle onkin ”*pyritty luomaan tavoitteita, sisältöjä ja toimintamalleja eli rakentamaan ns. ehjä polku varhaiskasvatuksesta korkea-asteelle*” (Mäki-Tuominen ja muut, 2014, s. 98).

Tässä artikkelissa tarkastelen empiirisesti sitä, miten ajatus yrittäjyyskasvatuksen ehjästä polusta rakentuu. Kiinnostukseni yrittäjyyskasvatuksen ehjän polun ilmiöön sai alkunsa siitä, kun havaitsin yrittäjyyskasvatukseen liittyvässä kehittämis- ja edistämistyössä puhuttavan ehjästä polusta ikään kuin itsestään selvänä asiana, jota kuuluu luoda ja mallintaa. Halusin ymmärtää, ketä varten ”polkuja” rakennetaan ja miten polun tarpeellisuutta perustellaan. En siis halunnut ottaa yrittäjyyskasvatuksen ehjien polkujen rakentamista itsestään selvänä, annettuna tavoitteena vaan ymmärtää, millaisia oletuksia niihin liittyy. Lähtökohtani kytkeytyy kriittisesti orientoituneissa yrittäjyyskasvatustutkimuksissa heränneeseen huoleen siitä, että yrittäjyyskasvatuksessa institutionalisoituu yrittäjyyttä koskevia arvoja ja uskomuksia, joita ei juuri kyseenalaisteta (Farny ja muut, 2016). Tartun siis tässä tutkimuksessa kehotukseen tarkastella kyseenalaistaen yrittäjyyskasvatuksen oletuksia ja käytäntöjä (Farny ja muut, 2016; Berglund & Verduyn, 2018; Verduijn & Berglund, 2019; Berglund ja muut, 2020).

Tutkimuskysymykseni on: ”*Millaisten oletusten kautta ajatus yrittäjyyskasvatuksen ehjästä polusta rakentuu yrittäjyyskasvatukseen liittyvissä strategia- ja muissa dokumenteissa? Mitä seurauksia tällä on yrittäjyyden saamille merkityksille?*” En ota kantaa siihen, millainen yrittäjyyskasvatuksen pitäisi olla eri koulutusasteilla. Huomioni on siinä, miten ehjän polun ideaa rakennetaan diskursiivisesti ja millaisin seurauksin. Tavoitteeni on lisätä ymmärrystä yrittäjyyskasvatuksen käytäntöihin liittyvästä kielenkäytöstä oletuksineen ja seurauksineen. On tärkeää ymmärtää, millaisia oletuksia yrittäjyyskasvatuksen kehittäminen pitää sisällään, jotta oletukset voidaan tehdä näkyväksi ja nostaa ne reflektoinnin kohteeksi. Tämä voi avata mah-

dollisuuksia vaihtoehtoisille tulkinnoille ja ajattelutavoille (Fayolle, 2013; Berglund & Verduyn, 2018; Verduijn & Berglund, 2019; Laalo & Jauhiainen, 2019; Berglund ja muut, 2020) ja auttaa kehittämään yrittäjyyskasvatusta alana inklusiivisemmaksi ja itsetietoisemmaksi.

## **Kriittinen lähestymistapa yrittäjyyskasvatukseen**

**V**aiikka vallitsevaa retoriikkaa voisi kuvailla yrittäjyyskasvatuksen leviämistä ihailevaksi ja korostetun yrittäjyysmyönteiseksi, ei yrittäjyyskasvatuksen leviämistä ole kuitenkaan pidetty täysin ongelmattomana ilmiönä. Kriittisesti orientoituneet yrittäjyyskasvatustutkimukset ovat tarkastelleet yrittäjyyskasvatuksen kiinnittymistä uusliberalistiseen hallintaan sekä yrittäjämäistä eetosta ja subjektia seurauksineen. Yrittäjyyskasvatusta voidaan siis tarkastella hallintapyrkimyksenä, joka tuottaa subjekteja, jotka ratkovat yhteiskunnan ja talouden ongelmia, huolehtivat itsestään ja tarkkailevat itseään sekä pyrkivät jatkuvaan oppimiseen ja kehittymiseen (Komulainen ja muut, 2010; Berglund, 2013; Dahlstedt & Fejes, 2019; Laalo & Jauhiainen, 2019). Tämän varjopuolena on muun muassa opiskelijoiden riittämättömyyden tunne (Berglund, 2013), sillä yrittäjämäisten taitojen, tietojen ja asenteen korostaminen koulutuksessa asettaa 'yrittäjämäärän' ainoaksi mahdolliseksi olemisen tavaksi, mikä voi tuottaa vaihtoehdottomuutta rajaamalla ulkopuolelleen muut tavat olla (Korhonen, 2012). Yrittäjyyskasvatuksen on myös nähty olevan yhteydessä uusliberalismin lisäksi kapitalistiseen ideologiaan: esimerkiksi Costa ja Saraiva (2012) ovat väittäneet, että yrittäjyyskasvatuksen piirissä yrittäjyysdiskurssi uusintaa kapitalistista ideologiaa ja implisiittisesti ylläpitää vapaisiin markkinoihin perustuvaa maailmankatsomusta.

Yrittäjyyskasvatus voidaan myös nähdä yksilöitä ulosrajaavana käytäntönä. Yrittäjyyskasvatuksen on nähty pitävän sisällään kapeita ymmärryksiä yrittäjyydestä, joita tutkimuksen olisi hyvä haastaa (Verduijn & Berglund, 2019). Esimerkiksi ulkoinen yrittäjyys on rajattu positio: kriittiset tutkijat ovat huomauttaneet, että idealisoitu stereotyyppinen yrittäjä on sankarillinen, maskuliininen ja itsenäinen hahmo, johon kaikki eivät voi tai halua samaistua (Tedmanson ja muut, 2012). Yrittäjyyttä asenteena ja toimintatapana korostava diskurssi esittää yrittäjämäärän kaikille tärkeänä ja avoimena olemisen tapana, mutta kaikki eivät silti pysty tai halua samaistua yrittäjyyden mukaiseen olemisen malliin (Jones, 2014; Farny ja muut, 2016; Laalo & Heinonen, 2016; Komulainen ja muut, 2020). Ylipäänsä yrittäjyyskasvatuksen on huomattu tuottavan ihanteita, jotka ovat sukupuolittuneita ja rajavat pois tietynlaisia opiskelijoita tai opiskelijaryhmiä (Komulainen ja muut, 2009; Jones, 2014; Hytti, 2019). Kuten Hytti (2019) nostaa esille, pelkkä yrittäjyyskasvatuksen lisääminen ei vielä tarjoa kaikille yhtäläisiä mahdollisuuksia lähestyä yrittäjyyttä. Yrittäjyyskasvatusohjelmien tuloksetkaan eivät välttämättä ole yksiselitteisen positiivisia: esimerkiksi Heilbrunn ja Almor (2014) ovat huomanneet, että niillä voidaan vahvistaa oppilaiden välistä sosiaalista epätasa-arvoa.

Yrittäjyyden edistäminen pitää sisällään erilaisia ihanteita, jännitteitä, ristiriitoja ja valtasuhteita (Komulainen ja muut, 2009; Korhonen ja muut, 2012; Berglund, 2013; Hytti & Heinonen, 2013; Jones, 2014; Farny ja muut, 2016; Berglund & Verduyn, 2018; Parkkari, 2019). Kriittisesti orientoituneet tutkijat näkevät, että niin yrittäjyyskasvatustutkimus kuin -käytännöt tuottavat tietoisesti ja tiedostamatta erilaisia yrittäjyyttä koskevia ajatuksia

sekä itsestäänselvyksiä. Ylipäänsä yrittäjyyskasvatustutkimuksen on nähty rakentuvan itsestään selvinä pidetyille oletuksille (Farny ja muut, 2016). Yrittäjyyden ponnekkaan edistämisen ilman kriittistä arviointia on epäilty johtavan väärynmärryksiin (Hytti, 2019). Tartunkin tässä artikkelissa kriittisesti orientoituneen yrittäjyyskasvatustutkimuksen kehotukseen tarkastella yrittäjyyskasvatuksen oletuksia.

## **Yrittäjyyskasvatukseen liittyvä kielenkäyttö**

**K**riittisesti orientoituneessa tutkimuksessa on erityisesti Suomessa kiinnitetty huomiota yrittäjyysdiskurssiin yrittäjyyskasvatukseen liittyvissä dokumenteissa. Kun yrittäjyyttä tarkastellaan diskursiivisesta näkökulmasta, nähdään yrittäjyys tapana puhua ja ihmisten käyttämänä kielenä, joka tuottaa valtasuhteita ja johon saattaa liittyä ongelmallisuuksia (Jones & Spicer, 2009, s. 14). Yrittäjyyskasvatukseen liittyvää retoriikkaa on leimannut vääjäämättömyys ja kaiken kattavuus, mutta myös joustavuus ja epäselkoisuus (Pyykkönen, 2014; Harni, 2019; Laalo, 2020). Yrittäjyyden eetoksen levittämistä kaikille elämänalueille ja yhteiskunnan osiin perustellaan ”tosiasiana” ja ”luonnollisena” vääjäämättömyytinä (Pyykkönen, 2014). Toisaalta poliittisessa argumentaatiossa yrittäjyyskasvatuksen tavoitteista ja käsitteistä puhutaan tarkoituksenmukaisen epäselvästi, mikä saa yrittäjyyskasvatuksen näyttäytymään helposti kaikkivoipana koulutuspoliittisena interventiona (Harni, 2019). Epäselvyys auttaa houkuttelemaan erilaisia toimijoita yrittäjyyskasvatuksen piiriin, sillä jos yrittäjyydellä voidaan tarkoittaa melkein mitä vaan, voivat eri toimijat hyödyntää yrittäjyysdiskurssia tarpeidensa mukaisesti (Jones & Spicer, 2009; Laalo ja muut, 2018; Harni, 2019). Esimerkiksi Laalo (2020)

on huomannut, että yrittäjyysdiskurssi joustaa eri suuntiin: diskurssi muuttaa muotoaan eri konteksteihin sovellettaessa ja eri tahot voivat hyödyntää sitä omiin tarkoituksiinsa. Ylipäänsä yrittäjyysdiskursista on huomattu, että sen käyttäminen voi esimerkiksi ylläpitää uskoa markkinalogiikkaan taluskriisin aikana (Kenney & Scriver, 2012).

Koulutuspoliittinen yrittäjyysdiskurssi ohjaa ajattelua ja toimintaa esimerkiksi yliopistokontekstissa puuttamalla yliopistotoimijoiden ”vääränlaiseen” asennoitumiseen ja vaatimalla korkeakoulutuksen roolin ja rakenteen uudelleen suuntaamista (Laalo & Jauhiainen, 2019). Koulutuspoliittinen yrittäjyysdiskurssi pyrkii rakentamaan kuvaa yrittäjyyskasvatuksen tarpeellisuudesta vetoamalla muun maussa lupauksiin talouskasvusta ja kilpailukykyistä, tuotteliaasta työnteosta sekä yhteiskunnallisten ongelmien yrittäjämäisesti ratkomisesta ja aktiivisesta kansalaisuudesta (Laalo ja muut, 2018). Koulutuspoliittisessa diskurssissa yrittäjyyskasvatus nähdään toiveina asenteellisesta muutoksesta, siis asennekasvatuksena, joka ei ole tarkoitettu vain yrittäjiksi pyrkiville, vaan on jokaisen asia (Harni, 2019). Lisäksi yrittäjyyspuhe viestittää koulutuksessa sitä, että on monta tapaa ymmärtää itsensä yrittäjänä (Laalo ja muut, 2018).

Tässä artikkelissa jatkan erityisesti Suomessa kehkeytynyttä keskustelua yrittäjyyspuheesta. Jatkan aiempaa keskustelua yrittäjyyskasvatukseen liittyvän kielenkäytön seurauksista tuomalla huomion yrittäjyyskasvatuksen alueelliseen ja maakunnalliseen kehittämiseen liittyvään kielenkäyttöön. Keskityn siihen, miten erilaisissa dokumenteissa rakennetaan ajatusta yrittäjyyskasvatuksen ehjästä polusta, sillä ”ehjä polku” konkretisoi OKM:n (2017) tavoitetta levittää yrittäjyyskasvatusta eri

koulutusasteille ja aloille. Näen yrittäjyyskasvatuksen ehjän polun ilmiön osana koko yrittäjyyskasvatuksen kentän kehittämistyötä, joten tämä laajentaa kriittisesti orientoituneen tutkimuksen kirjoja, sillä aiempi tutkimus on tarkastellut pitkälti korkeakoulutuksen konteksteja.

## Aineisto ja menetelmä

**H**yödynnän diskurssianalyysiä menetelmänä. Ymmärrän tässä tutkimuksessa diskurssin tiettyä asiaa koskevaksi kielenkäytöksi, joka kehystää kyseisen asian ymmärtämisen ja sen, miten ihmiset toimivat asian suhteen (Alvesson & Kärreman, 2000). Tutkimukseni paikantuu valtaa, tietoa ja ideologiaa korostavan kriittisen diskurssianalyysin piiriin (Phillips & Hardy, 2002). Olen tämän myötä kiinnostunut kielenkäytön todellisuutta tuottavasta luonteesta. Huomioni on kielenkäytön olettamuksissa ja suostuttelevuudessa sekä siinä, mitä kielellä tehdään (Phillips & Hardy, 2002; Grant ja muut, 2009). Pysin tekemään yrittäjyyskasvatukseen liittyviä oletuksia näkyväksi, jotta voin tunnistaa siihen liittyviä mahdollisia ongelmallisuksia.

Yrittäjyyskasvatuksen ehjään polkuun liittyvää työtä tehdään monipaikkaisesti ja monien tahojen toimesta. Tässä artikkelissa käytin aineistonani yrittäjyyskasvatuksen kehittämiseen liittyviä dokumentteja, kuten yrittäjyyskasvatuksen alueellisia strategioita. Dokumentit ovat hedelmällinen aineisto, koska niiden laatiminen on tärkeä osa yrittäjyyskasvatuksen kentän toimintaa ja kehittämistä. Ne ovat myös paikka, johon ehjän polun ajatuksesta jää helposti saatavilla oleva muistijälki. Dokumenttien on tarkoitus ohjata yrittäjyyskasvatuksen kehittämistä, joten on tärkeää ymmärtää, millaista kielenkäyttöä niihin liittyy ja millaisin seurauksin.

Ymmärrän ”ehjän polun” rakentumisen osaksi yrittäjyyskasvatuksen kentän kehittämistyötä. Yrittäjyyskasvatuksen kehittäminen on siis se sosiohistoriallisesti rakentunut konteksti, jota vasten ehjästä polusta voidaan tehdä tolkkua (Nicolini, 2012). Niin alueellisten strategioiden laatimiseen liittyvät kuin laajemmin yrittäjyyskasvatuksen kentän käytännöt asettavat rajoja sille, mitä ja miten analysoimissani dokumenteissa puhutaan (Grant ja muut, 2009). Strategiat ja toimintasuunnitelmat myös heijastelevat muita yrittäjyyteen liittyviä kansallisen ja kansainvälisen tason dokumentteja kielenkäyttöineen. Kulttuurisina tuotteina dokumentit myös kertovat jotain yrittäjyyskasvatukseen liittyvistä arvoista, uskomuksista ja oletuksista (Perren & Jennings, 2005, ss.174–175).

Aloitin aineistonhankinnan käymälällä ensin läpi YES-verkoston nettisivuilla saatavilla olevat maakunnalliset ja alueelliset yrittäjyysstrategiat (YES, 2020). Huomioin, että itse YES-verkosto ja Villinikkarit Oy olivat usean näiden dokumenttien kehitystyön taustalla. Tein lisäksi Google-haun hakusanoilla ”yrittäjyyskasvatuksen ehjä polku”. Valitsin analysoitavaksi dokumentit, joissa on mainittu käsitteet ”yrittäjyyskasvatuksen ehjä polku”, ”yrittäjyyskasvatuksen polku” tai ”yrittäjyyden polku.” Aineistoni muodostuu 12 alueellisesta tai maakunnallisesta yrittäjyyskasvatuksen strategiasta, toiminta-/kehittämishohjelmasta tai opetussuunnitelmasta (Helsinki, Iisalmi, Keski-Suomi, Keski-Suomi (2011), Keuruu, Oulu, Pohjois-Pohjanmaa (2016), Päijät-Häme (2013), Salon seutu (2012), Satakunta, Tuusula, Varsinais-Suomi). Valitsin nämä dokumentit, koska niissä esitetään tekstuaalisesti ja osassa myös visuaalisesti yrittäjyyskasvatuksen ehjä polku. Useat dokumentit kuvaavat 2010-luvun alkupuolen suunnitelmia, mikä näyttää olleen ”pol-



kujen” rakentelun kulta-aikaa. Aineisto on kuitenkin relevanttia, sillä myös 2020-luvulla on meneillään hankkeita, joissa on tavoitteena yrittäjyyskasvatuksen ehjien polkujen luominen ja joissa tultaneen tuottamaan dokumenttimateriaalia.

Luin ensin strategiadokumentit läpi kokonaisuudessaan ja keskityin sitten analysoimaan yrittäjyyskasvatuksen ehjän polun idean näkymistä dokumenteissa kiinnittäen huomiota siihen, miten ja missä yhteyksissä polusta puhutaan ja miten se kuvataan sanallisesti tai visuaalisesti. Tar kastelin polulle annettuja määritelmiä ja yrittäjyyden saamia merkityksiä. Pyrin hahmottamaan, keitä toimijoita polku kuvaa ja millaisessa roolissa eri toimijat näyttäytyvät. Hahmotin aineistosta neljä keskeistä polkua koskevaa oletusta. Erittelin näihin liittyen kielenkäyttöä ja sen sisällään pitämiä oletuksia sekä analysoin, mitä seurauksia kielenkäytöllä on – eli tulkitsin, mitä ehjää polkua koskeva puhe saa aikaan.

## Tulokset

Yrittäjyys koskettaa kaikkia

**Y**rittäjyyskasvatuksen ehjä polku rakentuu oletukselle siitä, että yrittäjyydellä on yrityksen perustamisen ja johtamisen lisäksi laajempi merkitys: *”Yrittäjyyttä ei tule ymmärtää kapeasti vain yrittäjäksi kasvattamiseksi tai erillisiksi kursseiksi tai oppiaineiksi. Se tulee ymmärtää laajasti yritteliään asenteen tukemiseksi ja kasvattamiseksi.”* (Varsinais-Suomi, s. 19) Suuressa osassa dokumentteja yrittäjyys jaetaan Paula Kyrön (1998) ja OK-M:n (2017) määritelmiä mukaillen omaehtoiseen, sisäiseen ja ulkoiseen yrittäjyyteen:

”Omaehtoisen yrittäjyyden taitojen tavoitteena on auttaa yksilöä oppimaan yritteliästä asennetta, ajattelu- ja toimintatapaa. [--] Sisäisen yrittäjyyden osaamisen tavoitteena on lisätä oppijoiden yhdessä ajattelemisen, tekemisen ja oppimisen taitoja. [--] Ulkoisen yrittäjyyden kykyjen tavoitteena on antaa oppijalle tietoa ja taitoa yrityksen perustamiseen, johtamiseen ja omistamiseen liittyen.” (Varsinais-Suomi, s. 15)

Yrittäjyyden laajaan ymmärrykseen vetoaminen mahdollistaa sen, että dokumenteissa yrittäjyyskasvatus ehdotetaan sulautettavaksi eri aloille ja kaikkeen koulutukseen: *”Yrittäjyyskasvatuksen oppimistavoitteita ja –sisältöjä voidaan sisällyttää osaksi jokaista opetettavaa oppiainetta. Yritteliään asenteen, ajattelu- ja toimintatavan valmentaminen pitää olla kaiken koulutuksen läpileikkaava lähtökohta.”* (Varsinais-Suomi, s. 19) Puhe yrittäjyyden eri muodoista eroaa ehdottomuuden asteeltaan. Puhe ulkoisesta yrittäjyydestä pitää strategioissa sisällään valinnanvaran ja vapaaehtoisuuden: se yrittää ottaa valtaansa vain osan opiskelijoista. Ajatusta siitä, että yrittäjyys koskettaa ”kaikkia” lievennetään vetoamalla siihen, ettei kaikista tarvitse tulla yrittäjiä: *”Yrittäjyyskasvatusohjelman tavoitteena ei ole tehdä kaikista yrittäjiä vaan oman elämän vastuunkantajia”* (Tuusula, s. 2). Yrittäjyyskasvatus esitetään kuitenkin kaikille tärkeänä: *”Kaikista ei tarvitse tulla yrittäjiä, mutta on hyvä, jos sekin nähdään tasavertaisena vaihtoehtona työllistymiseen. Yrittäjyyskasvatuksen tavoitteet kuten aloitteellisuuden lisääminen, vastuullisuuteen kasvattaminen, luovuus ja hallittu riskinotto kyky ovat kaikki tärkeitä tavoitteita ja ominaisuuksia niin tulevaisuuden työntekijöille kuin yrittäjille.”* (Iisalmi, s. 4) Sisäinen ja omaehtoinen yrittäjyys siis esittävät yrittäjämäisyyden kehittymisen välttämättömänä jokaiselle opiskelijalle.



Dokumenteissa näkyy sävyero ammatil-  
 lista ja yleissivistävää koulutusta koskevas-  
 sa kielenkäytössä. Ammatillista koulutus-  
 ta käsiteltäessä dokumenteissa painottuu  
 ymmärrys yrittäjyydestä liiketoiminnan  
 aikaansaamisena ja yritysten johtamisena:  
*"[Ammatillisella toisella asteella] Opintosi-  
 sältöihin lisätään talousymmärrystä, asiakas-  
 lähtöisyyttä ja liiketoimintaosaamista kehit-  
 täviä työtapoja ja materiaalia. [--] Ammatti-  
 korkeakouluissa huomioidaan erityisesti myös  
 uuden liiketoiminnan luomisen ja ideoiden  
 kaupallistamisen mahdollisuudet."* (Poh-  
 jois-Pohjanmaa, 2016, ss. 25–26) Jos am-  
 matillisen koulutuksen "yrittäjyyden polul-  
 la" kulkevasta oppijasta yritetään kasvattaa  
 yrityksen perustajaa, korostuu yleissivis-  
 tävällä puolella yrittäjämäärän rakentumi-  
 nen: *"[lukiossa] Tavoitteena on tarjota opis-  
 kelijoille oppimiskokemuksia, jotka kannus-  
 tavat aloitteellisuuteen, yrittäjämäiseen toi-  
 mintaan, yhteistyöhön ja vastuullisuuteen"*  
 (Pohjois-Pohjanmaa, 2016, s. 22). Yliopis-  
 to-opiskelijoilta puolestaan yrittäjyysdis-  
 kurssi vaatii laajempaa paikallisten ja glo-  
 baalien ongelmien ratkaisemista: *"Opiske-  
 lijoita, tutkijoita ja henkilöstöä aktivoidaan  
 oman yrittäjyyspotentiaalinsa tunnistamiseen  
 ja kannustetaan aktiiviseen toimijuuteen glo-  
 baalien ja paikallisten muutosten synnyttä-  
 miseksi"* (Pohjois-Pohjanmaa, 2016, s. 28).

Yrittäjyyden eri merkitysten arvotta-  
 misen dynamiikka näkyy myös kouluas-  
 teiden välillä. Alemmilla oppilasteilla ko-  
 rostetaan asennetta ja toimintatapaa, kun  
 taas painotus ulkoiseen yrittäjyyteen vah-  
 vistuu ylemmillä asteilla. Esimerkiksi Oul-  
 lun yrittäjyyskasvatusverkosto -dokumen-  
 tin visuaalisesti esitetyssä polussa oppijan  
 esitetään aloittavan sisäisen yrittäjyyden  
 vahvistamisesta ja polun loppupuolella  
 hän päätyy yrittäjyyden intention. Näyt-  
 tää siltä, että vaikka yrittäjyyskasvatuksen  
 piirissä puhutaan yrittäjyyden laajan ym-  
 märtämisen puolesta, asettuu ulkoinen  
 yrittäjyys kuitenkin korkeimmaksi tavoit-  
 teeksi.

Ajatus yrittäjyyskasvatuksen ehjästä po-  
 lusta pohjautuu siis yrittäjyyden eri mer-  
 kitysten strategiselle hyödyntämiselle. Eri  
 merkityksiin vetoamalla yrittäjyys näyt-  
 täytyy "kaikkia" opiskelijoita koskettava-  
 na asia. Tämän mahdollistaa se, että yrit-  
 täjyys on ilmiönä monimerkityksinen ja  
 yrittäjyysdiskurssi luonteeltaan sellainen,  
 että lähes kuka tahansa voi artikuloida sitä  
 omien tarkoituksensa mukaisesti (Jones  
 & Spicer, 2009; Kenny & Scriver, 2012).  
 Taulukko 1 tiivistää tätä tulosta.

Taulukko 1. Yrittäjyys koskettaa kaikkia

Kielenkäyttö	Oletukset
Yrittäjyyden laajaan ymmärrykseen vetoaminen	Yrittäjyys koskettaa "kaikkia"
Yrittäjyyden eri "muotojen" tärkeyttä painotetaan eri tavoin ammatillisessa ja yleissivistävässä koulutuksessa	Ammatillisen koulutuksen opiskelijoita houkuttellaan liiketoimintayrittäjyyteen uravaihtoehtona, yleissivistävän koulutuksen opiskelijoita pikemminkin yrittäjämäiseen toimintatapaan ja haasteiden ratkomiseen
Yrittäjyyspuheen ehdottomuus	Ulkoinen yrittäjyys pitää sisällään valinnanvaran, mutta yrittäjyys asenteena, toimintatapana ja taitona välttämättömyys

Seuraus: yrittäjyys näyttäytyy "kaikkia" opiskelijoita koskettavana ilmiönä.

## Yrittäjyys tuottaa hyvää

Polku voi metaforana kuvastaa vaikkapa yrittäjän kivistä tietä tai mutkittelevaa elämänkulkua. Osassa analysoimiani dokumentteja yrittäjyyskasvatuksen ehjää polkua kuvataan luettelemalla tekstuaalisesti oppiastekohtaiset tavoitteet ja toimenpiteet. Osassa ”polku” kuvataan taulukkona, jossa on selkeästi eroteltuna eri oppiasteet tavoitteineen. Muutamassa dokumenteissa polku esitetään visuaalisesti kevyen aaltoilevasti etenevänä polkuna, kun taas yhdessä dokumentissa se kuvataan kukkana. Puhe yrittäjyyskasvatuksen ehjästä polusta mukaillee OKM:n (2017) kansallisten yrittäjyyslinjausten mainintaa, että yrittäjyyden edistämisen tulisi muodostaa oppijan kannalta katkeamaton polku. Alueellisissa dokumenteissa ehjän polun metaforan avulla kuvataan alueen yrittäjyyskasvatuksen tavoitteita ja toimenpiteitä kouluasteittain.

Ehjän polun yksi rooli on kuvata yrittäjyyden suhteen oppijassa tapahtuvaa toivottavaa oppimista ja kehitystä: *”Tavoitteena on sisällöllisesti yhtenäinen yrittäjyyskasvatuksen polku, jossa opiskelijan tietotaito lisääntyy kumulatiivisesti”* (Pohjois-Pohjanmaa, 2016, s. 3). Dokumenteissa yrittäjyyden eri muotojen yhtäaikainen kehittyminen esitetään mahdollisena: *”Ehjä polku -toimintamallissa yksilön osaaminen vahvistuu eri yrittäjyyden muodoissa ikävuosien karttumisen myötä”* (Varsinais-Suomi, s.15). Ehjän polun idea rakentuu siis oletukselle siitä, että yrittäjyyden eri muodot ovat opittavissa ja kehitettävissä eri oppiasteilla. Yrittäjyyden oppiminen näyttää myös kumulatiivisena. Tähän kuuluu oletus siitä, että kehitys on luonteeltaan kumuloituvaa.

Ehjän polun metaforaan kuuluu ajatus, että polulla kulkeminen kehittää yrittä-

jyyteen liittyvää asennetta, taitoa ja tietoa: *”Yrittäjyyskasvatuksen polku kehittää sellaisia tietoja, taitoja ja asenteita, joita oppilas tarvitsee opiskeluaikanaan sekä myöhemmin työelämässä riippumatta siitä, työskentelekö hän itsenäisenä yrittäjänä vai toisen palveluksessa”* (Salon seutu, 2012, s. 5). Tässä näkyy taas yrittäjyyspuheen taipumus esittää itsensä kaikille välttämättömänä. Yrittäjyyteen liittyvä oppiminen esitetään työelämän kannalta tärkeänä, mutta puhe myös luonnollistaa sitä, että ulkoisen yrittäjyyden tulisi näyttäytyä opiskelijoille varteenotettavana uravaihtoehtona ja että opiskelijoiden tulisi perustaa yrityksiä: *”Opintojen jälkeen yrittäjyys nähdään realistisena vaihtoehtona. [...] Onnistumisen mittareita: Oppijoiden yrittäjyys- ja työelämätaitojen lisääntyminen näkyy positiivisena kehityksenä nuorten työllistymistilastoissa sekä aloittavien yritysten määrän kasvuna.”* (Pohjois-Pohjanmaa, 2016, ss. 2, 28, 34)

Ehjän polun tavoitteena näyttää olevan oppijaa, yrityksiä ja yhteiskuntaa hyödyttävä kehitys: *”Tavoitteena on oppilaan itsetuntemuksen kehittäminen, vahvuuksien löytäminen ja onnistumisen elämysten tuottaminen. Oppilas oppii sosiaalisia taitoja, verkostoitumaan sekä toimimaan aktiivisena yhteiskunnan jäsenenä.”* (Salon seutu, 2012, s. 5) Oppilaiden yrittäjyysosaamisen kehittämällä tavoitellaan myös alueellisen elinvoimaisuuden kehittämistä: Yrittäjyyskasvatuksen ehjää polkua ei kuitenkaan luoda vain oppijoiden itsensä takia: *”Tarvitsemme innovatiivisia osaajia, jotka ideoillaan ja toimillaan vahvistavat kaupunkimme elinvoimaisuutta”* (Iisalmi, s. 6). Tässä uusiutuu oletus yrittäjyydestä kaikkivoipana ilmiönä, joka ratkoo niin talouden, yhteiskunnan kuin ympäristön ongelmia (Weiskopf & Steyaert, 2009).

Yrittäjyyskasvatuksen ehjää polkua koskeva kielenkäyttö siis uusintaa oletusta

Taulukko 2. Yrittäjyys tuottaa hyvää

Kielenkäyttö	Oletukset
Ehjä polku kuvaa yrittäjyyden suhteen oppijassa tapahtuvaa toivottavaa oppimista ja kehitystä	Oletus, että yrittäjyyden eri muodot ovat opittavissa ja kehitettävissä
Polku esitetään lineaarisesti etenevänä	Oletus, että yrittäjyyden oppiminen luonteeltaan kumuloituvaa; yksinkertaistava kuva yrittäjyyden ilmiöstä
Yrittäjyyskasvatuksen esitetään hyödyttävän yksilöiden kehitystä ja yksilöitä työuralla, innostavan yritysten perustamiseen, vaikuttavan alueiden elinvoimaan	Oletus yrittäjyydestä kaikkivoipana ilmiönä
Seuraus: yrittäjyys näyttäytyy itsestään selvästi positiivisena asiana, jota tarvitaan aina lisää	

siitä, että yrittäjyys on itsestään selvästi positiivinen asia, jota tarvitaan aina lisää (Weiskopf & Steyaert, 2009). Taulukko 2 tiivistää tätä tulosta.

### Kaikkien tulee osallistua yrittäjyyskasvatukseen

Yrittäjyyskasvatuksen ehjää polkua käytetään dokumenteissa välineenä, jonka avulla kuvataan yrittäjyyskasvatuksen tavoitteita ja toimenpiteitä tietyllä maantieteellisellä alueella: *”Salon seudun yrittäjyyskasvatuksen polku antaa konkreettista tietoa siitä, miten yrittäjyyskasvatusta toteutetaan Salon seudun kouluissa ja oppilaitoksissa”* (Salon seutu, 2012, s. 3). Polku ei ole kuitenkaan neutraali kuvaus yrittäjyyskasvatuksen kentästä, vaan se voidaan nähdä idealisoituna kuvauksena siitä, millaista yrittäjyyskasvatuksen haluttaisiin olevan. Se on lisäksi hallinnan väline, joka velvoittaa rakentamaan yrittäjyyskasvatusta osaksi kaikkia oppilaitoksia: *”Yrittäjyyskasvatuksen polun avulla yrittäjyyskasvatusta suunnitellaan ja toteutetaan. Polku ankkuroi yrittäjyyskasvatuksen Salon seudun oppilaitoksiin”* (Salon seutu, 2012, s. 3). Ehjä polku siis toimii ajatuksena, jolla houkutteellaan eri toimijoita kiinnittymään yrittäjyyskasvatukseen.

Puhe yrittäjyyskasvatuksen ehjästä polusta on suunnattu dokumenteissa pitkälti yrittäjyyskasvatukseen liittyville toimijoille ja dokumenteissa pyritäänkin houkuttelemaan yhä laajempaa joukkoa toimijoita sen piiriin. Eri toimijoita houkutellessaan yhteistyöhön esittämällä yrittäjyyskasvatus kaikille yhteisenä tehtävänä: *”Yrittävän kulttuurin rakentaminen on koulutusorganisaatioiden johdon, henkilöstön, yhteistyökumppaneiden ja oppijoiden yhteinen tehtävä”* (Pohjois-Pohjanmaa, 2016, s. 30). Yrittäjyyskasvatukseen osallistumisen suhteen käytetään dokumenteissa myös kehottavaa ja käskevää kieltä: *”Maa-kunnallisten toimijoiden tulee toimia verkostona, jota kodin ja vanhempien kasvatustukee. Verkostoon kuuluvat oppilaitokset, kolmas sektori, yrittäjät, nuorisotyö ja aluekehittäjät. Verkoston tulee läpäistä kaikki tasot: opettajat, oppilaat, johtajat, asian tuntijat ja hallinto.”* (Keski-Suomi, 2011, s. 18) Verkostopuheella voidaan itse yrittäjyyskasvatus esittää ”kaikkia” koskevana asiana. Dokumenteissa puhutellaan eri toimijoita osallistumaan verkostoon korostamalla verkostona toimimisen hyötyjä: *”Verkostomainen toiminta on väline jatkuvaan toimintamallien ja -tapojen kehittämiseen, osaamisen jakamiseen, yhteiseen viestintään ja resurssien tehokkaaseen käyt-*

tämiseen” (Päijät-Häme, 2013, s. 21). Verkostosta puhutaan kuin itsenäisenä toimijana, joka on yhtä mielinen yrittäjyyskasvatuksen tavoitteista ja sisällöistä: ”Yhteisön sisällä on yhteinen käsitys maakunnan yrittäjyyspolusta ja sen eri vaiheista” (Päijät-Häme, 2013, s. 21).

Yrittäjyyskasvatuksen ehjän polun kuvauksissa esitetään ehdotuksia siitä, millaisin toimenpitein oppiastekohtaiset tavoitteet voidaan saavuttaa. Toimenpide-ehdotusten suhteen dokumenteissa on paljon samankaltaisuutta: dokumenteissa ehdotetaan yritys yhteistyötä niin vierailujen, yrittäjätarinoiden kuin yrityksille tehtävien projektien muodossa. Esimerkiksi Satakunnan yrittäjyyskasvatusstrategiaan (s. 22) on kirjattu, että ”*Pääpainon yrittäjyyskasvatuksessa tulee olla konkreettisten yhteistyöprojektien, ongelmien, ideoiden, tuotteiden tai liikeideoiden ympärille rakennetussa kokonaisvaltaisessa oppimisessa.*” Erilaiset projektit ja ryhmätyöt korostuvat ehdotuksissa, samoin toiminnallisuus. Dokumenteissa korostuu erityisesti valmiiden yrittäjyyskasvatusohjelmien merkitys: suuressa osaa dokumentteja on lueteltuna esimerkiksi Nuori Yrittäjyys ry:n ohjelmia kouluastekohtaisina yrittäjyyskasvatuksen toteuttamisen menetelminä tai toimintamalleina. Yrittäjyyskasvatuksen ehjä polku tuntuu rakentuvan oletukselle siitä, että samat ohjelmat soveltuvat käytettäväksi eri konteksteissa. Samankaltaisuuden taustalla vaikuttaa myös se, että samat toimijat, kuten Villinikkarit Oy ja YES-verkosto ovat suuren osan dokumenteista taustalla.

Jos yrittäjyyskasvatuksen tavoitteet esitetään saavutettavaksi erilaisin toimenpitein oppiasteelta toiselle edeten, näyttätyy vastuu polulla etenemisessä olevan oppijalla itsellään: ”*Opetuksen tulee siirtää vastuuta oppijalle, tukea oppijan omaa ak-*

*tiivisuutta ongelmanratkaisun avulla, vuorovaikutusta yrittäjien kanssa, kannustaa tekemään itse, ohjata oppijaa havaitsemaan mahdollisuuksia*” (Keski-Suomi, 2011, s. 20). Ehjä polku tuntuu rakentuvan oletukselle siitä, että oppijat ovat halukkaita ja kykeneviä ottamaan vastuun oppimistaan ja etenemään ”polullansa.” Oppijoiden ja opettajien välillä rakentuu jopa asiakkuussuhde: ”*Näin toiselta asteelta siirtyy korkeakouluihin yritteliäitä, aktiivisia, luovia ja sinnikkäitä opiskelijoita, jotka osavat vaatia yritteliäisyyttä myös opettajilta*” (Keski-Suomi, 2011, s. 20). Opiskelijat siis näyttätyyvät asiakkaina, joilla on oikeus vaatia yrittäjyyskasvatusta ja yrittäjyysmäisyyttä myös opettajilta.

Opettajat näyttätyyvät valmentajan ja ohjaajan roolissa, jossa he tukevat oppijoita polulla eteenpäin: ”*Samalla opettajan rooli muuttuu organisaattoriksi, ohjaajaksi ja suotuisan oppimisympäristön suunnittelijaksi. [--] Yksilön polkua vauhdittavat oikeanlainen ohjaus ja kannustus.*” (Keski-Suomi, 2011, ss. 20, 26) Yrittäjyyskasvatus esitetään myös ”kaikille” opettajille välttämättömänä asiana: ”*Yrittäjyyskasvatuksen toteutus tulisi olla kaikkien – ei vain yksittäisen yrittäjyyteen erikoistuneen opettajan – vastuulla*” (Keski-Suomi, 2011, ss. 20–21). Jotta opettajat voivat omaksua heille asetetun roolin, vaaditaan myös heiltä yrittäjyysdiskurssin sisäistämistä: ”*Tavoitteena on, että yrittäjyyskasvatus toteutuisi läpileikkaavana kaikissa oppiaineissa. Tämän toteutuminen kuitenkin vaatii sitä, että opettajat ja kasvattajat ovat omaksuneet yrittäjyys – käsitteen laajasti ja näkevät sen merkityksen ja mahdollisuudet.*” (Keuruu, s. 3) Vetoamalla yrittäjyyden laajaan ymmärrykseen dokumenteissa ennakoidaan sitä, että opettajat saattavat kyseenalaistaa tai vastustaa erityisesti ulkoista yrittäjyyttä (vrt. Korhonen ja muut, 2012).

Taulukko 3. Kaikkien tulee osallistua yrittäjyyskasvatukseen

Kielenkäyttö	Oletukset
Yrittäjyyskasvatuksen esittäminen kaikkien tehtävänä, käskävä ja kehottava kielenkäyttö, verkostopuhe	Oletus, että yrittäjyyskasvatuksen tulee olla "kaikkien" asia; eri toimijoiden houkuttelemisen yrittäjyyskasvatuksen pariin
Samankaltaiset toimenpide-ehdotukset toistuvat	Oletus, että valmiit toimenpiteet soveltuvat käytettäväksi eri konteksteissa
Puhe vastuun siirtämisestä oppilaille, puhe opettajista valmentajina	Oletus, että oppilaat halukkaita ja kykeneviä ottamaan vastuun polulla kulkemisesta; opettajat tukemassa eteenpäin, mutta heidän täytyy sisäistää yrittäjyysdiskurssi
Seuraus: yrittäjyyskasvatuksen ehjä polku näyttäytyy välineenä, jolla houkutellaan eri toimijoita yrittäjyyskasvatuksen pariin	

Ehjä polku näyttäytyy siis verkostopuheen kera välineenä, jolla houkutellaan eri toimijoita yrittäjyyskasvatuksen pariin. Vastuu polulla kulkemisesta on opiskelijalla itsellään, mutta verkosto esitetään välttämättömänä polun toteutumiseksi. Taulukko 3 tiivistää tätä tulosta.

## Pohdinta

Olen tarkastellut tässä artikkelissa sitä, millaisten oletusten kautta ajatus yrittäjyyskasvatuksen ehjästä polusta rakentuu yrittäjyyskasvatukseen liittyvissä strategia- ja muissa dokumenteissa ja mitä seurauksia tällä on yrittäjyyden saamille merkityksille. Tulokset heijastavat pitkälti aiempien yrittäjyyskasvatuksen kielenkäyttöä tarkastelleiden tutkimusten tuloksia, sillä niissä on nostettu esille yrittäjyyspuheen kaiken kattavuus ja monitulkintainen käyttö (esim. Pyykkönen, 2014; Harni, 2019; Laalo, 2020). Tunnistin tarkastelemissani dokumenteissa saman taipumuksen. Yrittäjyyskasvatuksen ehjään polkuun liittyen vedottiin laajaan yrittäjyyden ymmärrykseen, kuten jako ulkoiseen, sisäiseen ja omaehtoiseen yrittäjyyteen (Kyrö, 1998). Tämä vahvistaa entisestään yrittäjyysdiskurssin taipu-

musta yrittää ottaa valtaa kaikesta ja kaikesta (Jones & Spicer, 2009).

Laajan yrittäjyysdiskurssin käytöllä voidaan dokumenteissa tuoda yrittäjyyskoulutuksen piiriin ja esittää yrittäjyys ”kaikkia” koskettavana asiana. Yrittäjyyspuheeseen liittyvän ehdottomuuden suhteen ehjän polun ajatus piti sisällään sävyeron yrittäjyyden eri merkitysten kohdalla: ulkoinen yrittäjyys esitettiin vapaaehtoisena, vain osaa koskettavana ilmiönä – joskin se näyttäytyi polun päässä tavoiteltavana päämääränä, korostuen erityisesti ammatillisessa koulutuksessa. Yrittäjämäinen toiminta taas näyttäytyi kaikille välttämättömänä. Tämän kääntöpuoli näkyy siinä, että kaiken kattava yrittäjyyspuhe jättää heikosti tilaa toisin ajattelulle ja tekemiselle (Laalo, 2020). Kun yrittäjyyskasvatus esitetään ”kaikkia” koskevana asiana, jätetään dokumenteissa pohtimatta sitä että, opiskelijoiden valmiuksissa, kyvykyssä ja halukkuudessa kehittyä yrittäjyydessä saattaisi olla eroja. Esimerkiksi korkeakoulukontekstissa opiskelijat saattavat sisäistää yrittäjyysdiskurssin (Laalo & Heinonen, 2016), mutta tutkijat ovat huomanneet, etteivät ihmiset välttämättä ota yrittäjyysdiskurssia vastaan pureksi-

matta (Dey, 2016; Laalo, 2020). Ylipäänsä Hytti (2019) nostaa esille, ettei pelkkä yrittäjyyskasvatuksen lisääminen vielä tarjoa kaikille yhtäläisiä mahdollisuuksia lähestyä yrittäjyyttä.

Yrittäjyyskasvatuksen on mainittu levinneen ilmiöksi, joka on läsnä kaikkialla ja koskee kaikkia (Verduijn & Berglund, 2018). Yrittäjyyskasvatuksen kentän legitimointi oppilaitosten arjessa ei kuitenkaan tapahdu itsestään. Oppilaitosten toimintaan pyrkii vaikuttamaan lukuisia diskursseja ja yrittäjyyskasvatuksen on noustava siellä esille muiden joukosta. Erottautuminen vaatii siis jatkuvaa työtä, kuten yrittäjyyskasvatuksen strategioiden tekemistä ja ehjän polun kaltaisten työkalujen käyttämistä. Kaiken kattavuus, ehdottomuus ja monitulkintaisuus ovat yrittäjyyspuheen tärkeitä piirteitä, kun yrittäjyyskasvatuksen kenttä hakee paikkaansa eri oppiasteilla ja aloilla. Laajaan yrittäjyyden ymmärrykseen vetoaminen ehjän polun suhteen heijastaa Laalon (2020) havaintoa siitä, että yrittäjyyttä koskeva monitulkintainen kielenkäyttö on tarkoituksellista, jotta voidaan puhutella monia tahoja ja viedä läpi asioita, jotka saattaisivat herättää vastustusta. Vetoamalla yrittäjyyden moneen merkitykseen voidaan dokumenteissa esimerkiksi ennakoida sitä, että opettajat saattavat suhtautua perusasteella varautuneesti ulkoisen yrittäjyyden diskurssiin, mutta hyväksyä sisäisen yrittäjyyden diskurssin osana koulutuksen tavoitteita (Korhonen ja muut, 2012).

Yrittäjyyskasvatuksen ehjä polku siis houkuttelee diskursiivisena konstruktiona erilaisia toimijoita kiinnittymään ”verkostoon” ja yrittäjyyskasvatuksen piiriin. Itse yrittäjyyskasvatuksen ehjä polku näyttäytyy tällöin tärkeänä välineenä tässä verkoston mukaan kutsumisessa: ehjä polku rakentuu ajatukseksi, johon eri toimijat

voivat omien intressiensä mukaisesti tarttua. Ehjä polku siis tuntuu tarjoavan yrittäjyyspuheen tarkoituksenmukaiseen epäselkaisuuteen (Harni, 2019) yhteistä tarttumapintaa ja selvyyttä. Polku kutsuu eri toimijoita – niin oppilaita, opettajia, yrittäjyyskasvatuksen kehittäjiä, hallinnon edustajia, yrittäjiä ja yrityksiä kuin muitakin – löytämään paikkansa kunkin alueen polulta. Ehjä polku näyttäytyy myös yrittäjyyskasvatuksen kentän kuvauksena, jolla alueellisen kentän ihannetilän kuvauksena.

Ajatus ehjästä polusta rakentaa myös kuvaa siitä matkasta, jonka opiskelijan toivotaan kulkevan. Tällä idealisoidulla opintielle opiskelijalle oletetaan kertyvän asennetta, taitoa ja tietoa niin ulkoisesta, sisäisestä kuin omaehtoisesta yrittäjyydestä. Yrittäjyystutkijat ovat haastaneet kuvaa yrittäjyydestä lineaarisesti etenevänä, suunniteltuna toimintana (Verduyn, 2015). Voidaan siis esittää kysymys, yksinkertaistaako ehjän polun ajatus itse yrittäjyyden ilmiötä. Eteneekö yrittäjyyden oppiminen todella näin lineaarisesti ja harmonisesti?

Koska tarkasteleman dokumentit olivat alueellisia tai maakunnallisia dokumentteja, nostetaan niissä usein esille alueellisia erityispiirteitä. Yrittäjyyden monimerkityksellisyyden suhteen on kiinnostavaa, että analysoimissani dokumenteissa on kuitenkin paljon samankaltaisuutta sen suhteen, miten yrittäjyyskasvatuksen ehjä polku esitetään sekä millaisia tavoitteita ja toimenpiteitä dokumenteissa kuvataan. Toimenpide-ehdotukset rakentuvat pitkälti strategiasta toiseen toistuville valmiille yrittäjyyskasvatusohjelmille. Samankaltaisuuden taustalla näkyy varmasti se, että itse dokumenttien takana on usein samoja tekijöitä. Toimenpide-ehdotusten samankaltaisuus kertoo kuitenkin myös yrittä-



juyskasvatuksen kentästä: Hytti (2018) esittää, että yrittäjyysopetus on muuttunut yrittäjyyskasvatuksen kysynnän ja tarjonnan kasvaessa kuin pikaruokakioskiksi, jonka luukusta tarjoillaan samaa tuotetta huolimatta siitä, missä päin maailmaa opiskelija on. Jos Hytin (2019) mukaan vakiomuotoinen opetus jättää verrattain vähän tilaa innovatiiviselle opetusmenetelmien kehittämiseksi (Hytti, 2019), jättääkö vakiomuotoinen yrittäjyyskasvatuksen alueellinen kehittäminen vähän tilaa alan innovatiiviselle kehittämiseksi? Toisaalta yrittäjyyskasvatuksen leviäminen ehjien polkujen rakentelun ja mahdollisten standardisoidujen toimenpiteiden avulla voi myös lisätä opiskelijoiden välistä tasa-arvoa sen suhteen, kenellä on halutessaan mahdollisuus päästä yrittäjyyskasvatukseen piiriin.

Yrittäjyyskasvatuksen ehjien polkujen rakentaminen voi varmasti auttaa selkiyttämään yrittäjyyskasvatuksen kenttää niin oppijan kuin yrittäjyyskasvatukseen liittyvien toimijoiden kannalta. Haluan kuitenkin muistuttaa yrittäjyyskasvatuksen kenttää pitämään refleksiivisyys omaa kielenkäyttöä ja käytäntöjä kohtaan mukana kehittämistyössä. Olen halunnut tehdä yrittäjyyskasvatukseen liittyviä oletuksia näkyväksi, jotta niistä voidaan keskustella ja neuvotella. Toivon, että tämä auttaa haastamaan omia käytäntöjä niin oppilaitosten arjessa kuin kehittämistyössä, jotta voimme tehdä tilaa innovatiiviselle, moniääniselle ja inklusiiviselle yrittäjyyskasvatukselle (vrt. Verduijn & Berglund, 2019).

Jatkossa olisi tärkeää tutkia ehjän polun ajatusta eri oppiasteiden arjessa. Miten ajatus polusta näkyy oppilaitosten käytännöissä? Mitä oppijalle tapahtuu ”polulla” kulkiessa? Onko polku todella suoraviivaisesti etenevä matka, jolla yrittäjyysosaami-

nen kumuloituu? Miten oppijat, opettajat ja yrittäjyyskasvatuksen piiriin velvoitettu verkosto ottavat yrittäjyysdiskurssin vastaan? Miten erilaiset toimijat rajautuvat yrittäjyyskasvatuksen ihanteista ulos? Olisi kiinnostavaa myös verrata eri yrittäjyysdiskursseja muihin diskursseihin ja tarkastella, miten eri diskurssit pyrkivät hakemaan tilaa oppilaitosten toiminnassa.

## Lähteet

- Alvesson, M., & Kärreman, D. (2000). Varieties of discourse: On the study of organizations through discourse analysis. *Human Relations*, 53(9), 1125–1149. <https://doi.org/10.1177/0018726700539002>
- Berglund, K. (2013). Fighting against all odds: Entrepreneurship education as employability training. *Ephemera*, 13(4), 717–735.
- Berglund, K., Hytti, U., & Verduijn, K. (2020). Unsettling Entrepreneurship Education. *Entrepreneurship Education and Pedagogy*, 3(3), 208–213. <https://doi.org/10.1177/2515127420921480>
- Berglund, K., & Verduyn, K. (toim.) (2018). *Revitalizing Entrepreneurship Education. Adopting a critical approach in the classroom*. Routledge.
- Costa, A.S.M., & Saraiva, L.A.S. (2012). Hegemonic discourses on entrepreneurship as an ideological mechanism for the reproduction of capital. *Organization*, 19(5), 587–614.
- Dahlstedt, M., & Fejes, A. (2019). Shaping entrepreneurial citizens: a genealogy of entrepreneurship education in Sweden. *Critical Studies in Education*, 60(4), 462–476. <https://doi.org/10.1080/17508487.2017.1303525>
- Dey, P. (2016). Probing the power of entrepreneurship discourse: An immanent critique. Teoksessa C. Steyaert, J. Nentwich, & P. Hoyer (toim.), *Guide to Discursive Organizational Psychology* (ss. 123–145). Edward Elgar.
- Farny, S., Hedeboe Frederiksen, S., Hannibal, M., & Jones, S. (2016). A CULTure of entrepreneurship education. *Entrepreneurship & Regional Development*, 28(7–8), 514–535. <https://doi.org/10.1080/08985626.2016.1221228>
- Fayolle, A. (2013). Personal views on the future of entrepreneurship education. *Entrepreneurship & Regional Development*, 25(7–8), 692–701. <https://doi.org/10.1080/08985626.2013.821318>
- Grant, D., Iedema, R., & Oswick, C. (2009). Discourse and Critical Management Studies. Teoksessa M. Alvesson, T. Bridgman, & H. Willmot



(toim.), *The Oxford Handbook of Critical Management Studies* (ss. 213–231). Oxford University Press. doi.org/10.1093/oxford-hb/9780199595686.001.0001

Harni, E. (2015). ”Opeta, mittaa, kehitä”: yrittäjyyskasvatuksen mittaristo hallinnallisena artefaktina. *Aikuiskasvatus*, 35(2), 99–110. https://doi.org/10.33336/aik.94129

Harni, E. (2019). Yrittäjyyskasvatuksen episteen hallinta. *Kasvatus & Aika*, 13(1), 4–18. https://doi.org/10.33350/ka.77805

Heilbrunn, S., & Almor, T. (2014). Is entrepreneurship education reproducing social inequalities among adolescents? Some empirical evidence from Israel. *The International Journal of Management Education*, 12(3), 445–455. https://doi.org/10.1016/j.ijme.2014.05.008

Hytti, U., & Heinonen, J. (2013). Heroic and humane entrepreneurs: Identity work in entrepreneurship education. *Education + Training*, 55(8/9), 886–898. https://doi.org/10.1108/ET-06-2013-0086

Hytti, U. (2018). Critical entrepreneurship education: a form of resistance to McEducation? Teoksessa K. Berglund, & K. Verduyn (toim.), *Revitalizing Entrepreneurship Education. Adopting a critical approach in the classroom* (ss. 228–234). Routledge.

Hytti, U. (2019). Yrittäjyyden edistämisen kiperät ja kriittiset kysymykset yliopistoissa. *Aikuiskasvatus*, 39(2), 138–143. https://doi.org/10.33336/aik.82985

Jones, S. (2014). Gendered discourses of entrepreneurship in UK higher education: The fictive entrepreneur and the fictive student. *International Small Business Journal*, 32(3), 237–258. https://doi.org/10.1177/0266242612453933

Jones, C., & Spicer, A. (2009). *Unmasking the Entrepreneur*. Edward Elgar.

Kenny, K., & Scriver, S. (2012). Dangerously empty? Hegemony and the construction of the Irish entrepreneur. *Organization*, 19(5), 615–633.

Komulainen, K., Keskitalo-Foley, S., Korhonen, M., & Lappalainen, S. (2010). *Yrittäjyyskasvatus hallintana*. Vastapaino.

Komulainen, K., Korhonen, M., & Rätty, H. (2009). Risk-taking abilities for everyone? Finnish entrepreneurship education and the enterprising selves imagined by pupils. *Gender and Education*, 21(6), 631–649. https://doi.org/10.1080/09540250802680032

Komulainen, K., Siivonen, P., Kasanen, K., & Rätty, H. (2020). ”How to Give a Killer Pitch?” Performances of Entrepreneurial Narratives as Identity Models in Higher Education. *Entrepreneurship Ed-*

*ucation and Pedagogy*, 3(3), 214–235. https://doi.org/10.1177/2515127420908039

Korhonen M. (2012). *Yrittäjyyttä ja yrittäjämäisyyttä kaikille? Uusliberalistinen hallinta, koulutettavuus ja sosiaaliset erot peruskoulun yrittäjyyskasvatuksessa* [Väitöskirja, Itä-Suomen yliopisto]. Dissertations in Education, Humanities, and Theology, 29. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-0794-3

Korhonen, M., Komulainen, K., & Rätty, H. (2012). ”Not Everyone is Cut Out to be the Entrepreneur Type”: How Finnish School Teachers Construct the Meaning of Entrepreneurship Education and the Related Abilities of the Pupils. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 56(1), 1–19. https://doi.org/10.1080/00313831.2011.567393

Kyrö, P. (1998). *Yrittäjyyden tarinaa kertomassa*. WSOY.

Laalo, H. (2020). *Yrittäjyys akateemisena mentaliteettinä. Yrittäjämäärän normalisointi ja neuvottelu koulutuspoliittisessa kielenkäytössä ja yliopistokoulutuksen käytännössä* [Väitöskirja, Turun yliopisto]. Turun yliopiston julkaisuja, sarja C, osa 495, Scripta Lingua Fennica Edita. http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-8128-1

Laalo, H., & Heinonen, J. (2016). Governing the entrepreneurial mindset: Business students’ constructions of entrepreneurial subjectivity. *European Educational Research Journal*, 15(6), 696–713. https://doi.org/10.1177/1474904116662288

Laalo, H., & Jauhiainen, A. (2019). Yrittäjyyttä akatemiaan! Suomalaisen yliopistokoulutuksen problematisoituminen yrittäjyysdiskurssissa. *Aikuiskasvatus*, 39(2), 92–107. https://doi.org/10.33336/aik.82983

Laalo, H., Kinnari, H., & Silvennoinen, H. (2018). Yliopistojen yrittäjyyskasvatus eurooppalaisen tietotalouden palvelijana. Teoksessa H. Silvennoinen, M. Kalalahti, & J. Varjo (toim.), *Koulutuksen usko ja lupaus – Kasvatustieteellisen vuosikirja 2* (ss. 43–67). Suomen kasvatustieteellinen seura.

Mäki-Tuominen, J., Aalto, P., & Holst, T. (2014). Yrittäjyyskasvatus opettajankoulutuksessa – Turun yliopiston opettajankoulutuslaitoksen Turun yksikön YVI-hanke 2011–2013. Teoksessa J. Seikkula-Leino, A. Tiikkala, & L. Yöntilä (toim.), *Yrittäjyyskasvatus suomalaiseen opettajankoulutukseen ja opetukseen! YVI-hankkeen hedelmiä vuosilta 2010–2014* (ss. 96–111). Turun normaalikoulun julkaisuja 1/2014.

Nicolini, D. (2012). *Practice Theory, Work, and Organization*. Oxford University Press. ISBN: 9780199231591.

Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) (2017). *Koulutuksen yrittäjyyslinjaukset*. https://minedu.fi/yrittajyyslinjaukset

Parkkari, P. (2019). *Doing Entrepreneurship Promotion. A Critical, Practice Theoretical Study of Entrepreneurship* [Väitöskirja, Lapin yliopisto]. Acta electronica Universitatis Laponiensis 262. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-153-8>

Phillips, N., & Hardy, C. (2002). *Discourse Analysis: Investigating Processes of Social Construction*. Sage.

Perren, L., & Jennings, P. L. (2005). Government Discourses on Entrepreneurship: Issues of Legitimation, Subjugation, and Power. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 29(2), 173–184. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6520.2005.00075.x>

Pyykkönen, M. (2014). *Ylistetty yrittäjyys*. SoPhi-sarja, 27. Jyväskylän yliopisto.

Tedman, D., Verduyn, K., Essers, C., & Gartner, W. B. (2012). Critical perspectives in entrepreneurship research. *Organization*, 19(5), 531–541. <https://doi.org/10.1177/1350508412458495>

Verduijn, K., & Berglund, K. (2019). Pedagogical invention in entrepreneurship education: Adopting a critical approach in the classroom. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, Ahead-of-print. <https://doi.org/10.1108/IJEBR-04-2018-0274>.

Verduyn, K. (2015). Entrepreneurship and process: A Lefebvrian perspective. *International Small Business Journal*, 33(6), 638–648. <https://doi.org/10.1177/0266242614559059>

YES-verkosto (2018). *Yrittäjyyskasvatuksen työkirja*. [https://yesverkosto.fi/wp-content/uploads/2019/02/YES\\_Yrittajyykskasvatuksen\\_tyokirja\\_2018.pdf](https://yesverkosto.fi/wp-content/uploads/2019/02/YES_Yrittajyykskasvatuksen_tyokirja_2018.pdf)

YES-verkosto (2020). *Maakunnalliset ja alueelliset yrittäjyyskasvatuksen strategiat*. <https://yesverkosto.fi/materiaalit/maakunnalliset-ja-alueelliset-yrittajyykskasvatuksen-strategiat>

Weiskopf, R., & Steyaert, C. (2009). Metamorphoses in entrepreneurship studies: Towards affirmative politics of entrepreneurship. Teoksessa D. Hjorth, & C. Steyaert (toim.), *The Politics and Aesthetics of Entrepreneurship. A Fourth Movements in Entrepreneurship Book* (ss. 183–201). Edward Elgar.

## Analysoidut dokumentit

Helsinki. *Yhdessä oppien teemme rohkeaa ja poreilevaa yrittäjyyttä Stadiin. Helsingin yrittäjyyskasvatuksen ohjelma*. [https://yesverkosto.fi/wp-content/uploads/2019/02/Helsingin\\_ohjelma\\_esite.pdf](https://yesverkosto.fi/wp-content/uploads/2019/02/Helsingin_ohjelma_esite.pdf)

Iisalmi. *Yrittäjyyskasvatuksen strategia Iisalmen perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa 2018*. <https://www.iisalmi.fi/loader.aspx?id=af19cda6-b1d3-43bc-9f2c-41a0d26006e4>

Keski-Suomi. *Yrittäjyyskasvatuksen Ehjä Polku – Keski-Suomen yrittäjyyskasvatusverkosto*. [http://www.yvi.fi/images/YVI\\_verkostokilpailu\\_Yrittajyykskasvatuksen\\_Ehja\\_polku.pdf](http://www.yvi.fi/images/YVI_verkostokilpailu_Yrittajyykskasvatuksen_Ehja_polku.pdf)

Keski-Suomi (2011). *Keski-Suomi kasvuun yhdessä yrittäen. Keski-Suomen maakunnallinen yrittäjyyskasvatuksen kehittämisohjelma 2011–2015*. [https://yesverkosto.fi/wp-content/uploads/2019/02/Keski-suomen\\_maakunnallinen\\_yrittajyykskasvatuksen\\_kehittamisohjelma.pdf](https://yesverkosto.fi/wp-content/uploads/2019/02/Keski-suomen_maakunnallinen_yrittajyykskasvatuksen_kehittamisohjelma.pdf)

Keuruu. *Yrittäjyyskasvatuksen Ehjän polku. Keuruun yrittäjyyskasvatuksen opetussuunnitelma*. [https://www.keuruu.fi/images/sivistyspalvelut/dokumentit/Keuruun\\_yrittajyykskasvatuksen OPS\\_1.pdf](https://www.keuruu.fi/images/sivistyspalvelut/dokumentit/Keuruun_yrittajyykskasvatuksen OPS_1.pdf)

Oulu. *Oulun yrittäjyyskasvatusverkosto*. [http://www.yvi.fi/images/Oulun\\_yrittajyykskasvatusverkosto\\_Polku\\_270313.pdf](http://www.yvi.fi/images/Oulun_yrittajyykskasvatusverkosto_Polku_270313.pdf)

Pohjois-Pohjanmaa (2016). *Nuoret tekevät tulevaisuuden. Pohjois-Pohjanmaan yrittäjyyskasvatuksen strategia ja toimintaohjelma 2016–2020*. [https://yesverkosto.fi/wp-content/uploads/2019/02/Pohjois\\_pohjanmaa\\_strategia.pdf](https://yesverkosto.fi/wp-content/uploads/2019/02/Pohjois_pohjanmaa_strategia.pdf)

Päijät-Häme (2013). *Päijät-Hämeen yrittäjyyskasvatuksen strategia ja toimenpideohjelma 2014–2020*. [https://yesverkosto.fi/wp-content/uploads/2019/02/Paijat\\_Hameen\\_strategia.pdf](https://yesverkosto.fi/wp-content/uploads/2019/02/Paijat_Hameen_strategia.pdf)

Salon seutu (2012). *Salon seudun yrittäjyyskasvatuksen polku*. <https://www.salo.fi/attachments/2012-12-20T13-16-2649.pdf>

Satakunta. Satakunnan maakunnallinen yrittäjyyskasvatuksen strategia 2010–2015. [https://yesverkosto.fi/wp-content/uploads/2019/02/Satakunnan\\_y\\_kasvatusstrategia\\_2010-2015.pdf](https://yesverkosto.fi/wp-content/uploads/2019/02/Satakunnan_y_kasvatusstrategia_2010-2015.pdf)

Tuusula. *Tuusulan yrittäjyyskasvatusohjelma 2014*. [https://www.tuusula.fi/attachments/text\\_editor/24748.pdf](https://www.tuusula.fi/attachments/text_editor/24748.pdf)

Varsinais-Suomi. Yritteliäs ja hyvinvoiva Varsinais-Suomi Varsinais-Suomen maakunnallinen yrittäjyyskasvatuksen strategia ja toimintaohjelma 2020. [https://yesverkosto.fi/wp-content/uploads/2019/02/vs\\_yrittajyykskasvatuksen\\_strategia\\_2020\\_raportti.pdf](https://yesverkosto.fi/wp-content/uploads/2019/02/vs_yrittajyykskasvatuksen_strategia_2020_raportti.pdf)